

Juridiska förutsättningar för syskonförtur (f-klass) återrapporering

Förslag till beslut

1. Informationen noteras.

Ärende

Bestämmelser om placering av barn i förskoleklass finns i 9 kap. 15 § skollagen:

En elev ska placeras vid den av kommunens skolenheter där elevens vårdnadshavare önskar att eleven ska gå. Om den önskade placeringen skulle medföra att en annan elevs berättigade krav på placering vid en skolenhet nära hemmet åsidosätts, ska dock kommunen placera eleven vid en annan skolenhet. (överklagas genom laglighetsprövning)

Kommunen får annars frågå elevens vårdnadshavares önskemål endast om den önskade placeringen skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen. (överklagas till ÖKN)

Två utgångspunkter vid skolplacering:

- Elev har rätt att gå på en skola nära hemmet (gäller även elever som inte aktivt önskat en skola)
- Vårdnadshavares önskemål ska beaktas

Beslutsunderlag:

Tjänsteskrivelse – Juridiska förutsättningar för syskonförtur (f-klass) återrapporering

Bakgrund

Rätten att välja skola inom det kommunala skolväsendet stärktes genom *prop. 1992/93:230 Valfrihet i skolan*. Det var då fråga om placering i grundskolan, där i huvudsak motsvarande reglering alltså gäller som i fråga om förskoleklass. Lagändringen innebar att: ”kommunerna vid fördelningen av elever på olika skolor i första hand skall utgå från vårdnadshavares önskemål. Ett önskemål om placering i en viss skola får emellertid inte gå ut över ett annat barns berättigade krav på placering i en skola nära hemmet. Detta blir aktuellt i situationer när något önskemål om placering vid en viss skola inte uttryckts. Elever, vilkas vårdnadshavare inte framställt något önskemål, har rätt att om det finns en skola nära hemmet bli placerad där. Om det inte finns någon skola nära hemmet måste kommunen i enlighet med den princip som kommit till uttryck i första stycket ändå beakta vad som för eleven är ändamålsenligt ur kommunikationssynpunkt. I vissa fall kan flera skolor bedömas som likvärdiga ur kommunikationssynpunkt även om de inte ligger på samma avstånd från hemmet. Eleven får dock inte drabbas av en allvarlig försämring beträffande sin skolväg. I situationer då flera önskat bli placerade i en skola än det finns plats i skolan skall samma principer vid urvalet gälla som då något önskemål inte framställts. En elev som inte kan beredas plats i den skola som vårdnadshavaren valt kan komma att påverka urvalet till en annan skola. I sådana situationer måste kommunen hitta den bästa lösningen för alla berörda elever.”

Nu gällande princip om fördelning av elever i förskoleklassen infördes genom *prop. 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*. "Skälig hänsyn ska alltid tas till önskemål från elevens vårdnadshavare i fråga om placering vid en skolenhet. Elevens vårdnadshavare bör ha samma möjlighet att genom egna önskemål styra valet av skolenhet inom kommunen i förskoleklassen som i grundskolan. Om vårdnadshavarens önskemål om placering medför att en annan elevs berättigade krav på placering i en skolenhet nära hemmet åsidosätts ska kommunen, i likhet med vad som i dag gäller inom grundskolan, frångå önskemålet och placera eleven vid en annan skolenhet."

Helt nyligen, i mars 2022, överlämnades *prop. 2021/22:158 Ett mer likvärdigt skolval*. Där föreslås (ska gälla från 1 juli 2023) bland annat att de urvalsgrunder som ska få användas vid urval till skolenheter med kommunal och enskild huvudman för förskoleklass, grundskola och grundsärskola ska regleras i skollagen. Ett av de urvalskriterier som föreslås är syskonförtur. Ur *prop.* går följande att läsa. "Syskonförtur är den vanligaste urvalsgrunden som kommuner tillämpar i dag. Så länge samtliga elever kan erbjudas plats på en skolenhet nära hemmet finns det enligt gällande rätt inget hinder för att så sker.

Bestämmelserna om placering i förskoleklassen har dock i praxis inte ansetts ge utrymme för att elever som bor inom en viss radie från en skola och som har ett syskon som redan går i skolan enbart av dessa skäl ges företräde framför andra sökande. En sådan prioriteringsordning innebär att det över huvud taget inte beaktas vilket avstånd eleverna har till andra tillgängliga skolor

(Kammarrätten i Stockholms dom den 25 juni 2018 i mål nr. 6009-17). Domen har fått som konsekvens att flertalet kommuner har ansett sig förhindrade att använda syskonförtur och har därför helt tagit bort syskonförtur som urvalsgrund.

Det är angeläget att systemet för placering av elever tar hänsyn till familjens förutsättningar och behov och samtidigt bidrar till att skapa förutsättningar för att minska skolsegregationen. Såväl närhetsgarantin som syskonförtur syftar till att underlätta för familjer i vardagen. Regeringen anser, i likhet med i stort sett samtliga remissinstanser som uttalat sig om denna del av förslaget, att kommunerna ska kunna använda syskonförtur som urvalsgrund. Som framgår ovan kommer närhetsgarantin även fortsättningsvis att vara överordnad urvalsgrunderna och därmed även syskonförtur. Inte heller med förslagen i denna lagrådsremiss kommer det därmed vara tillåtet att ge ett syskonförtur till en viss skolplacering om det skulle innebära att en annan elevs berättigade krav på placering vid en skolenhet i närhet till hemmet därmed åsidosätts. En sådan ordning skulle riskera att få orimliga konsekvenser i form av förlängd resväg för den elev vars närhetsgaranti då sätts åt sidan. I många fall finns det dock flera skolor som kan tillgodose denna garanti. I dessa situationer blir det med förslaget tydligt att kommunerna ska kunna tillämpa syskonförtur som urvalsgrund. Att tillämpa syskonförtur kan i vissa fall medföra organisatoriska svårigheter för huvudmannen. Platserna på en skola med start i ett högre stadium kan exempelvis enskilda år fyllas av elever med syskonförtur vilket kan göra det svårt för kommunen att upprätthålla närhetsgarantin. Många kommuner har därför begränsat syskonförturen till att bara kunna tillämpas vid val till vissa årskurser.

En vanlig modell är att syskonförtur bara gäller för val till förskoleklass och om barnet har ett syskon som under det läsår som valet avser kommer att gå i årskurs 1–5 på den aktuella skolenheten. De praktiska och sociala skälen för syskonförtur är starkare för yngre än för äldre barn eftersom föräldrars behov av att ha samtliga barn vid en och samma skola torde avta i takt med barnens stigande ålder. Syskonförtur är därför inte lika självklart när äldre syskon går i högstadiet som när de går i lågstadiet. Regeringen anser i likhet med utredningen att det bör vara upp till de kommunala huvudmännen att, inom ramen för de begränsningar som närhetsgarantin sätter, besluta om de närmare förutsättningarna för hur syskonförtur ska tillämpas vid skolenheterna. Många kommuner som i dag använder sig av syskonförtur som urvalsgrund definierar syskon som ”barn som bor i samma hushåll”.

Utredningen har inte funnit anledning att reglera vad som avses med syskon i detta avseende utan anser att begreppet bör vara en fråga för huvudmännen att avgöra. Skolinspektionen, som tillstyrker förslaget i denna del, anser att det bör finnas en allmän definition av syskonförtur, så att urvalsgrunden blir likvärdig för alla elever i landet. Skolinspektionen anser att detta är viktigt då det inte finns några lokala variationer mellan kommuner som motiverar att begreppet syskon och urvalsgrunden syskonförtur tillåts variera mellan olika kommuner. Regeringen, som delar Skolinspektionens uppfattning, anser att syskonförtur är

ett begrepp som mot bakgrund av att urvalsgrunden syftar till att underlätta familjers vardag åsyftar barn som bor i samma hushåll på hel- eller deltid. De kan t.ex. vara hel- eller halvsyskon, s.k. bonussyskon eller fosterbarn. Regeringen anser att det räcker att detta framgår av författningskommentaren, se avsnitt 12.”

Praxis/omvärldsanalys

Beslut om skolplacering när syskonförtur har tillämpats har prövats av Kammarrätten och HFD. Av praxis kan konstateras att för kommunen, med stöd av 9 kap. 15 § **första stycket**, ska kunna frånga vårdnadshavarnas önskemål om placering **krävs att de elever som i stället beviljats plats i den aktuella skolenheten varit beroende av att placeras där för att kunna gå i en skola nära hemmet**. Om det inte är på det viset kan bestämmelsen inte lagligen läggas till grund för att frånga vårdnadshavarnas önskemål. Syskonförtur för en elev **får inte** med stöd av 9 kap. 15 § första stycket användas som argument för att frånga en annan elevs önskemål om placering. För att inte godta en placeringsönskan krävs enligt det stycket att kommunen visar att **önskemålet förutsätter att en annan elevs berättigade krav på en placering nära hemmet skulle åsidosättas**.

När kommunen har fått önskemål om placering vid en viss skolenhet kan man alltså inte nöja sig med att konstatera att skolan redan är full av elever som bor närmare. Man måste undersöka om det finns elever som inte har valt skola och som kan placeras vid en annan skolenhet utan att deras berättigade krav på placering vid en skolenhet nära hemmet åsidosätts. I situationer då flera önskat bli placerade i en skola än det finns plats i skolan ska samma principer vid urvalet gälla som då något önskemål inte framställts.

Om kommunen skulle godta en önskan om syskonförtur framför en annan elevs placeringsönskan skulle kommunen med stöd av 9 kap. 15 § **andra stycket** behöva argumentera att om även den andra eleven togs in skulle det innebära **betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för kommunen**, till exempel att kommunen skulle behöva utvidga den önskade skolan. Om saken, i ett sådant fall, skulle ställas på sin spets genom ett överklagande skulle det bli Skolväsendets överklagandenämnd som fick ta ställning till om det var rätt eller fel av kommunen att hänvisa eleven utan syskonförtur till en annan skola. Kommunen har ju då att visa att urvalsprincipen (syskonförtur) har använts på ett objektiva, sakligt och icke-diskriminerande sätt.

Uppsala kommun återinförde inför skolvalet 2021/22 syskonförtur. De har dock ännu inte fått något beslut från Överklagandenämnden så det är osäkert om nämnden godtagit deras urvalsregler.

Slutsats/analys

Det är möjligt att tillämpa syskonförtur om beslut fattas utifrån 9 kap. 15 § andra stycket. Praxis kring hur urvalet ska göras för att godtas av Skolväsendets överklagandenämnd är fortfarande dock inte helt klarlagt. Om urvalskriteriet syskonförtur ska få någon effekt bör det ligga före relativ närhet.

Om det finns fler elever med syskonförtur än platser på en skola bör de elever som har högst relativ närhet till skolan placeras först.

För att se effekten/utfallet av detta bör en simulering med stöd av Mitt skolval göras. En farhåga är att vi med detta kommer att tränga bort elever utan syskon som kan få långt till annan skola nära hemmet (särskilt landsbygd där få skolor). Vi kommer behöva även se över definitionen av syskon.

Utbildningsförvaltningen

Anders Jolby

Beslutet skickas till:

-